

Türkiye'de Aile Merkezli Gelişimsel Değerlendirme Yöntemiyle Yapılan Araştırmalar: Sistematik Derleme¹

Studies Conducted with Family-Centered Developmental Assessment Method in Turkey: A Systematic Review

**Alper Yusuf
KÖROĞLU**

**Özlem
YILMAZ
DEMİREL**

Karamanoğlu
Mehmetbey
Üniversitesi Sağlık
Bilimleri Fakültesi,
Karaman/Türkiye,
aykoroglu@
kmu.edu.tr

ORCID:
<https://orcid.org/0000-0002-8131-0021>

ozlemyilmaz@
kmu.edu.tr

ORCID:
<https://orcid.org/0000-0001-9999-1120>

Sorumlu yazar:

Alper Yusuf
KÖROĞLU,
Karamanoğlu
Mehmetbey
Üniversitesi, Sağlık
Bilimleri Fakültesi,
Karaman/Türkiye

Makalenin referans gösterilmesi:

Köroğlu, A.Y.,
Yılmaz Demirel, Ö.
(2023). Türkiye'de
Aile Merkezli
Gelişimsel
Değerlendirme
Yöntemiyle Yapılan
Araştırmalar:
Sistematik Derleme,
SCAR, 2(1),63-71.

Özet

Bu araştırmada; Türkiye'de aile merkezli gelişimsel değerlendirme yöntemiyle yapılan araştırmaları sistematik olarak gözden geçirmek amacıyla herhangi bir tarih sınırlamasına gidilmeksizin -"aile merkezli"; "gelişimsel değerlendirme"-, -"aile merkezli değerlendirme"-, -"ebeveyn görüşleri"; "gelişimsel değerlendirme"- anahtar sözcükleri kullanılarak Google Akademik veri tabanında yer alan çalışmalar incelenmiştir. Araştırmanın dahil etme kriterleri; 0-6 yaş aralığındaki çocukların bilişsel, dil, motor, sosyal-duygusal ve özbakım gelişim alanlarından biri veya birkaçını incelemek için aile görüşlerinin göz önünde bulundurulduğu çalışmalar; dışlama kriterleri ise, çalışmaların yalnızca 6 yaştan daha büyük çocuklarla ilgili olması, derleme veya olgu sunumu olması ya da belirlenen gelişim alanlarının dışında farklı becerilerle ilgili olmasıdır. Belirlenen anahtar kelimeler ile gerçekleştirilen tarama sonrasında 5 çalışma incelemeye alınmıştır. Araştırma sonucunda incelenen çalışmalarda; araştırma yöntemi olarak en çok tarama ve kesitsel modellerin kullanıldığı, çalışmalara dahil edilen örneklem gruplarının en az 40 en çok 1099 çocuktan oluştuğu, çalışmaların hepsinde bilişsel ve motor gelişim alanlarının değerlendirildiği, ölçme aracı olarak en çok Bayley Bebekler için Gelişimsel Değerlendirme Ölçeği'nin kullanıldığı, çalışma sonuçlarına göre ise özel gereksinimli çocukların gelişiminde erken dönemde eğitimin önemli bir etken olduğu, prematüre bebeklerin veya mülteci çocukların gelişimsel açıdan riskli grupta yer aldıkları, gelişim alanlarının cinsiyet, eğitim, kardeş sayısı, anne ve baba eğitim durumundan etkilendiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: gelişimsel değerlendirme, aile merkezli değerlendirme, sistematik derleme

Abstract

In this study, a systematic review was conducted on research conducted in Turkey using the family-centered developmental assessment method. The aim was to review studies without any date limitations, using keywords such as "family-centered", "developmental assessment", "parental views", and "developmental evaluation" to examine the studies available in the Google Scholar database. The inclusion criteria for the study were studies that considered parental views to examine one or more of the cognitive, language, motor, social-emotional, and self-care development areas of children aged 0-6 years. The exclusion criteria were studies that only focused on children over the age of 6, were literature reviews or case presentations, or focused on different skills outside of the identified development areas. After the screening using the selected keywords, 5 studies were included in the review. The reviewed studies showed that the most commonly used research methods were screening and cross-sectional models, the sample groups included in the studies ranged from at least 40 to a maximum of 1099 children, all studies assessed cognitive and motor development, and the Bayley Scales of Infant and Toddler Development was the most commonly used measurement tool. The study results showed that early education was an important factor in the development of children with special needs, premature babies or refugee children were at risk in terms of developmental delays, and development areas were affected by gender, education level, number of siblings, and the education level of parents.

Keywords: developmental assessment, family-centered assessment, systematic review

¹ Bu çalışma 21-23 Ekim 2022 tarihlerinde düzenlenen Bilimsel ve Akademik Araştırmalar Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Gelişim, bilim insanlarının üzerinde yıllardır çalışmalar yürüttüğü konuların başında gelmektedir. Farklı şekillerde tanımlanan gelişim, son yıllarda disiplinler arası bir yaklaşım olarak benimsenmeye başlanmıştır. En genel tanımıyla gelişim; organizmada biyolojik, sosyal, duygusal ve bilişsel alanlarda gerçekleşen, kalıtım ve çevre etkileşimleri sonucunda bireyin dünyaya uyumunu sağlayan, sistemli ve süreklilik arz eden değişimler bütünüdür (Senemoğlu, 2007).

Değerlendirme kavramına kelime anlamı olarak bakıldığında, “değer ölçme” olarak tanımlanabilir. “Gelişim” kavramı içerisinde bakıldığı zaman değerlendirme; çocukların gelişimlerine ilişkin veri toplanması, toplanan verilerin karar vermek için sentezlenip yorumlanması ve yargıya varılması süreci olarak tanımlanabilir (Bayhan, 2017; Bencik Kangal, 2016; Kurnaz Adıbatmaz ve Özyürek, 2019). Disiplinler arası bakış açısıyla bakıldığı zaman, gelişimsel değerlendirme sürecinde ebeveyn, eğitimci ve sağlık çalışanlarından alınan veriler doğrultusunda yapılan değerlendirmenin çocukların yararı, sağlıklı ve en doğru yönlendirmesinin yapılabilmesi açısından önemi büyüktür. Çocuklar gelişimsel olarak değerlendirilirken bilişsel, dil, motor, sosyal-duygusal davranış örüntüleri, günlük yaşam becerileri gibi alanlardaki etkinlikleri tüm boyutları ile incelenir (Karaaslan, 2016).

Değerlendirme sürecinde, çocukla ilgilenen kaynaklardan (ebeveyn, eğitimci vb.) elde edilen veriler, gelişimsel değerlendirmede çocuğun mevcut durumunun tespit edilmesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Ancak, çocukla ilgilenen, çocuğa bakım veren kişilerin her zaman çocukların, özellikle erken çocukluk dönemindeki çocukların, gelişim özelliklerine ilişkin bilgi düzeyleri yeterli olmayabilmektedir (Karaaslan, 2016). Bu durum da değerlendirmenin yanlış yapılmasına ya da eksik kalmasına sebep olabilmektedir.

Çocuklarda gelişimsel değerlendirmenin yapılaş amaçlarına bakıldığı zaman; tanılama, çocuğun gelişimine yönelik öğrenme fırsatlarını kullanma, çocuğa uygulanan destek programın yararlarını görme, aile-çocuk etkileşimi sağlama, çocuğa destek hizmet sağlayacak uzman/uzmanlar ve aile arasında iş birliğini sağlama gibi çok farklı amaçlar için yapıldığı görülmektedir (Şahin, 2016). Burada, üzerinde hassasiyetle durulması gereken nokta; gelişimsel değerlendirmeyi gerçekleştiren kişinin uzmanlığıdır. Gelişimsel değerlendirme ancak alanında uzman kişi/kişiler tarafından gerçekleştirildiği takdirde hem çocuk hem de çocuğun ebeveynleri açısından yarar sağlayacaktır.

Gelişim, karmaşık bir süreçtir (Gözüm, 2018). Karmaşık olan bu sürecin yalın ve çocuğa uygun hale gelebilmesi için değerlendirmeye hassasiyetle yaklaşılması gerekir. Gelişimsel değerlendirme yapılırken; ailenin ortak katılımını içeren, çocuğa bakım veren ile ve aile için anlamlı olabilecek bir yöntemle yapılmalıdır. Aile merkezli gelişimsel değerlendirmenin temelinde bu ilke yatmaktadır (Bingöler Ekici, Atay ve Öztürk Ertem, 2011). Bu sayede yapılan değerlendirme amacına ulaşmış olacaktır.

Aile merkezli gelişimsel değerlendirmenin amacına ulaşması hem çocuk hem de ebeveynler için yarar sağlayabilmesi adına bazı ilkeleri barındırması gerekmektedir. Bu ilkeler;

- Değerlendirmenin çocuğun temel işlevleri ile bunları etkileyen süreçleri içermesi,
- Farklı boyutlarda bilgi içermesi (çocuğun ailesiyle etkileşimi, aileden alınan bilginin değerlendirmenin temelini oluşturduğu, çocuğun aile dışı bulunduğu ortamlardaki kişilerin görüşlerinin alınması),
- Çocuğa bakım veren kişilerle olan ilişkilerin ve etkileşimlerinin değerlendirmenin temelini oluşturması,

- Gelişimsel değerlendirmeyi yapan uzmanın standart testlerin yanı sıra aile merkezli yaklaşımlar konusunda deneyimli olması,
- Standart testlerin, değerlendirmede tek başına yeterli olmadığı ve gözlemlerin de kullanılmasının gerektiği,
- Değerlendirmeye alınan çocuğun güçlü yanlarının olduğu kadar gelişmeye açık yanlarının da tespit edilmesi,
- Değerlendirmenin en önemli ögesi olan ailenin de çocuğun gelişimine uygun programlarla desteklenmesi,
- Ailenin içinde bulunduğu durumun değerlendirmeyi etkileyeceğinden aile ile değerlendirme süresince sağlıklı bir güven ilişkisinin kurulması,
- Değerlendirme sonuçlarının aile aktarılmasında değerlendirmenin hangi yöntemle yapıldığı, ailenin süreç hakkındaki görüşleri ve ailenin çocukları için kullanmak istedikleri olanaklar çerçevesinde erken destek planı hazırlanması şeklinde sıralanabilir (Bingöler Ekici, Atay ve Öztürk Ertem, 2011).

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle, gelişimsel değerlendirmenin gerek çocukların gerekse ebeveynlerin desteklenmesi noktasında ne denli önemli olduğu bir kez daha vurgulanmaktadır. Çocuğun içinde bulunduğu duruma en uygun olacak şekilde gerçekleştirilen değerlendirme, oluşması muhtemel sorunların ve gelişimsel geriliklerin de önceden tespit edilmesini kolaylaştıracaktır. Bu noktada standart gelişim testlerinin yanı sıra ailenin merkezde olduğu, aile merkezli gelişimsel değerlendirme yöntemi çocukların mevcut durumlarının daha sağlıklı değerlendirilmesini sağlarken ailelere de çocuklarını nasıl destekleyebilecekleri konusunda destek olmalarını kolaylaştıracaktır.

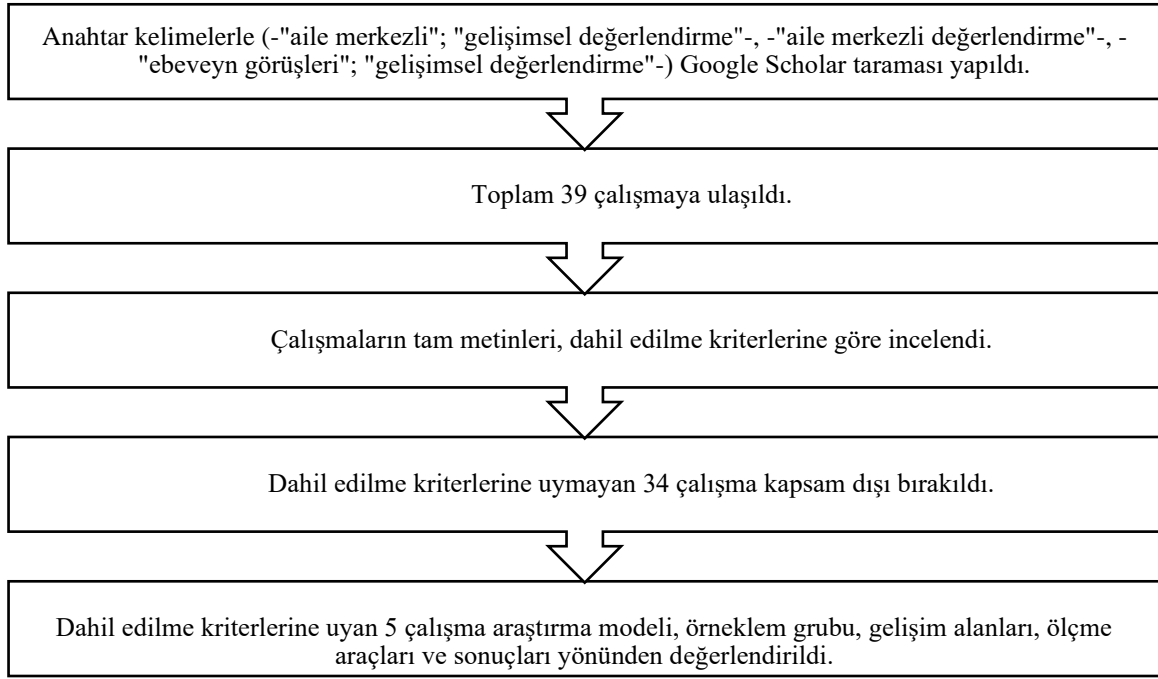
Tüm bu bilgiler ışığında, bu araştırmada; Türkiye'de aile merkezli gelişimsel değerlendirme yöntemiyle yapılan araştırmaları sistematik olarak gözden geçirmek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma Türkiye'de aile merkezli gelişimsel değerlendirme yöntemiyle yapılan araştırmaları ve sonuçlarını belirlemek için yapılmış sistematik bir derlemedir. Araştırma sürecinde herhangi bir tarih sınırlamasına gidilmeksizin -"aile merkezli"; "gelişimsel değerlendirme"-, -"aile merkezli değerlendirme"-, -"ebeveyn görüşleri"; "gelişimsel değerlendirme"- anahtar sözcükleri kullanılarak Google Akademik veri tabanında yer alan çalışmalar incelenmiştir.

Araştırmanın dahil etme kriterleri; 0-6 yaş aralığındaki çocukların bilişsel, dil, motor, sosyal-duygusal ve özbakım gelişim alanlarından biri veya birkaçını incelemek için aile görüşlerinin göz önünde bulundurulduğu çalışmalar; dışlama kriterleri ise, çalışmaların yalnızca 6 yaştan daha büyük çocuklarla ilgili olması, derleme veya olgu sunumu olması ya da belirlenen gelişim alanlarının dışında farklı becerilerle ilgili olmasıdır.

Belirlenen anahtar kelimeler ile gerçekleştirilen tarama sonrasında toplam 39 çalışmaya ulaşılmış; mükerrer çalışmalar çıkarılıp dahil etme ve dışlama kriterleri göz önünde bulundurulduğunda geriye kalan 5 çalışma incelemeye alınmıştır (Şekil 1).



Şekil 1. İşlem Basamakları

BULGULAR

Çalışma kapsamında incelenen 5 araştırmaya ilişkin bilgiler Tablo 1’de araştırma modeli, örneklem grubu, gelişim alanları, ölçme araçları ve sonuçlar başlıkları altında sunulmuştur.

Tablo 1: Çalışma kapsamında incelenen araştırmaların özellikleri

Araştırma	Araştırma Modeli	Örneklem Grubu	Gelişim Alanları	Ölçme Araçları	Sonuçlar
Şen, 2008	Tarama modeli	İstanbul’da oturan, erken eğitim almış 6-7-8 yaşındaki 26 Down Sendromlu çocuk ve erken eğitim almamış 14 Down Sendromlu çocuk	Dil-Bilişsel, İnce motor, Kaba motor ve Sosyal Beceri – Öz bakım	Ankara Gelişim Tarama Envanteri	Dil-Bilişsel testinde erken özel eğitim alanlar ile 3,5 yaşından sonra özel eğitime başlayanlar arasında erken özel eğitim alanlar lehine anlamlı düzeyde fark bulunmuş. İnce motor, Kaba motor ve Sosyal Beceri – Öz bakım testinde erken özel eğitim alanlar ile almayanlar arasında anlamlı fark görülmemiş.
Eras, Atay, Alyamaç Dizdar, Bingöler Pekici ve Dilmen, 2011	Belirtilmemiş	Doğum ağırlığı ≤ 1500 gram ve/veya gestasyonel haftası ≤ 32 hafta olan, taburcu edilen	Bilişsel gelişim, Motor gelişim	Gelişimsel özelliklerle ilgili detaylı aile görüşmesi ve Bayley Bebekler için Gelişimsel Değerlendirme	Yapılan gelişimsel değerlendirmede bebeklerin %7’sinin bilişsel ölçek puanı <70, %19,6’sının hareket ölçek puanı <70 olarak

		ve izlemleri tamamlanmış olan toplam 199 bebek		Ölçeği II	saptanmış. Bebeklerin %7'si serebral palsi tanısı almış. Doğum ağırlığı 1000 gram ve altında olan toplam 50 bebeğin %12'sinin bilişsel ölçek puanı <70 ve %32'sinin hareket ölçek puanı <70 olarak belirlenmiş. Bebeklerin %12,0'si serebral palsi tanısı almış.
Bingöler Pekici ve diğerleri, 2016	Kesitsel ve gözlemsel model	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Gelişimsel Pediatri Bilim Dalı polikliniğine Başvuran yaşları 4-39 ay olan 42 prematüre bebek	Alıcı dil, İfade edici dil, Bilişsel gelişim, Öz bakım becerileri, İnce motor gelişim, Kaba motor gelişim	Aile merkezli gelişimsel değerlendirme yöntemleri (detay verilmemiş), Gelişimi İzleme ve Destekleme Rehberi (G-GİDR), Bayley Bebekler İçin Gelişimi Değerlendirme Ölçeği (BSID) II ve III	Çocukların en sık dil, bilişsel ve özbakım gelişimi alanlarında gecikmeleri olduğu görülmüş. Gelişimsel gecikme ve sorunları olan çocukların %87'sinin ifade edici dil alanında gelişimsel gecikmesi olduğu görülmüş.
Ayrancı Sucaklı, Çelik, Yakut ve Topçu, 2021	Kesitsel model	0-42 ay aralığındaki özel gereksinimi olan 84 mülteci çocuk	Bilişsel Gelişim, Motor gelişim, Dil gelişimi	Aile merkezli bütüncül değerlendirme prensipleri ile Uluslararası Gelişimi İzleme ve Destekleme Rehberi ve Bayley Bebekler İçin Gelişimsel Değerlendirme Ölçeği-2	Çocukların %64'ünde (n=54) bilişsel alanda, %63'ünde (n=53) hareket alanında, %58'inde (n=49) dil alanında gecikme olduğu saptanmış.
Köroğlu ve Tepeli, 2022	Tarama modeli	Türkiye genelinde 48-53 ay aralığında 304, 54-59 ay aralığında 218, 60-65 ay aralığında 270 ve 66-72 ay aralığında 307 olmak üzere toplam 1099 çocuk	Bilişsel gelişim, Dil gelişimi, Sosyal-Duygusal gelişim, Kaba motor gelişim, İnce motor gelişim ve Öz bakım becerileri	Selçuk Gelişimsel Değerlendirme Envanteri	Gelişim alanlarının yaş gruplarında değişiklik göstermekle birlikte cinsiyet, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme, ailedeki toplam çocuk sayısı, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre farklılaştığı görülmüş.

Araştırma Modeli

Sistematiik derlemeye dahil edilen çalışmalar 2008 ve 2022 yılları arasında yapılmıştır. Çalışmaların araştırma modelleri incelendiğinde 2 tanesinin tarama modelinde, 1 tanesinin kesitsel modelde, 1 tanesinin kesitsel ve gözlemsel modelde olduğu, çalışmaların 1 tanesinde ise araştırma modeline ilişkin herhangi bir bilginin yer almadığı görülmüştür.

Örneklem Grubu

İncelenen çalışmalarda örneklem grubu en az 40 en çok 1099 ocuk olarak belirlenmiştir. Çalışmalardan üçü 0-42 ay aralığındaki bireylerle, ikisi ise 48 ay ve üzeri bireylerle gerçekleştirilmiştir. Yalnızca Köroğlu ve Tepeli (2022) tarafından yapılan alışma Türkiye geneli bir örneklem grubu ile gerçekleştirilmiştir.

Gelişim Alanları

İncelenen çalışmaların tümünde bilişsel ve motor (ince-kaba) gelişim, dördünde dil gelişimi (alıcı-ifade edici), üçünde öz bakım becerileri ve ikisinde de sosyal-duygusal gelişim alanları değerlendirmeye alınmıştır.

Ölçme Araçları

İncelenen çalışmaların üçünde Bayley Bebekler için Gelişimsel Değerlendirme Ölçeği II veya III, ikisinde Uluslararası Gelişimi İzleme ve Destekleme Rehberi, birinde Ankara Gelişim Tarama Envanteri ve birinde de Selçuk Gelişimsel Değerlendirme Envanteri kullanılmıştır. Çalışmaların tümünde değerlendirme sürecinde ebeveyn görüşlerinin kullanıldığı ifade edilmiştir.

Sonuçlar

şen (2008) tarafından erken eğitim almış 26 ve erken eğitim almamış 14 Down Sendromlu ocuk ile yapılan çalışmada Dil-Bilişsel testinde erken özel eğitim alanlar ile 3,5 yaşından sonra özel eğitime başlayanlar arasında erken özel eğitim alanlar lehine anlamlı düzeyde fark bulunmuş. Ancak İnce motor, Kaba motor ve Sosyal Beceri – Öz bakım testinde erken özel eğitim alanlar ile almayanlar arasında anlamlı fark bulunamamış.

Eras ve arkadaşları (2011) tarafından prematüre 199 bebek ile yapılan çalışmada gelişimsel değerlendirme sonucunda bebeklerin %7'sinin bilişsel ölçek puanı <70, %19,6'sının hareket ölçek puanı <70 olarak saptanmış. Bebeklerin %7'si serebral palsi tanısı almış. Doğum ağırlığı 1000 gram ve altında olan toplam 50 bebeğin %12'sinin bilişsel ölçek puanı <70 ve %32'sinin hareket ölçek puanı <70 olarak belirlenmiş. Bebeklerin %12,0'si serebral palsi tanısı almış.

Bingöller Pekcici ve arkadaşları (2016) tarafından 42 prematüre ocuk ile yapılan çalışmada çocukların en sık dil, bilişsel ve özbakım gelişimi alanlarında gecikmeleri olduğu görülmüş. Gelişimsel gecikme ve sorunları olan çocukların %87'sinin ifade edici dil alanında gelişimsel gecikmesi olduğu görülmüş.

Ayrancı ve arkadaşları (2021) tarafından 84 özel gereksinimi olan mülteci ocuk ile yapılan çalışmada çocukların %64'ünde bilişsel alanda, %63'ünde hareket alanında, %58'inde dil alanında gecikme olduğu saptanmış.

Köroğlu ve Tepeli (2022) tarafından 1099 çocukla yapılan çalışmada gelişim alanlarının yaş gruplarında değişiklik göstermekle birlikte cinsiyet, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme, ailedeki toplam ocuk sayısı, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu değerkenlerine göre farklılaştığı görülmüş.

TARTIŞMA

Gelişimsel değerlendirme, özellikle erken çocukluk döneminde, çocukların gelişimsel özelliklerinin tespit edilmesi, gerekli durumlarda yönlendirme ve müdahale yapılması, risk unsurlarının erken dönemde tespit edilerek gerekli önlemlerin alınması açısından önemlidir. Bu sürecin sadece profesyoneller tarafından uygulanan standart testler aracılığıyla yürütülmesi, değerlendirmenin eksik ya da yarım kalmasına sebep olabilmektedir. Bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması adına, değerlendirme sürecine, çocukla yakından ilgilenen aile bireylerinin görüşlerinin de katılması yarar sağlayacaktır.

Bu sistematik derlemede Türkiye’de aile merkezli gelişimsel değerlendirme yöntemiyle yapılan araştırmalar ve bu araştırmaların sonuçlarına bakılmıştır. Derleme kapsamında, belirlenen kriterlere uygun 5 çalışma ele alınmıştır. Derleme çalışması neticesinde elde edilen sonuçlara göre; aile merkezli gelişimsel değerlendirme çalışmalarının az sayıda yapıldığı görülmüştür.

Derleme kapsamına alınan çalışmalarda örneklem grubunun en fazla 1099 (Koroğlu ve Tepeli, 2022) çocuktan oluştuğu görülmüştür. Bu çalışma, ele alınan diğer çalışmalara kıyasla geniş bir popülasyonu kapsamaktadır. Diğer çalışmalara bakıldığı zaman 199 çocuk (Eras vd., 2011), 84 çocuk (Ayrancı Sucaklı, Çelik, Yakut ve Topçu, 2021), 42 çocuk (Bingöler Pekcici vd., 2016) ve 40 çocuk (Şen, 2008) gibi daha kısıtlı örneklerle çalışıldığı görülmüştür.

Şen (2008) tarafından yapılan çalışmada, erken eğitim almış 26 Down Sendromlu çocuk ile erken eğitim almamış 14 Down Sendromlu çocuk çalışmaya dahil edilmiş ve erken özel eğitim alan çocuklar ile 3,5 yaş sonrası eğitime başlayanlar arasında eğitim alanlar lehine dil-bilişsel testinde anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Buna karşın ince ve kaba motor beceriler ile özbakım testlerinde her iki grup arasında da anlamlı fark bulunmamıştır. Gözün Kahraman ve arkadaşlarının (2016) yapmış oldukları çalışmada DGTT II sonucuna göre şüpheli ya da anormal gelişim gösteren çocukların sırasıyla dil (%13.1), ince motor (%9.8), kişisel-sosyal (%9.5) ve kaba motor (%8.2) alanlarda gecikmeler ve gerilikler yaşandığı tespit edilmiştir. Buradan çıkan sonuçlardan da anlaşılacağı üzere gelişimsel alanlarda görülen gerilik ve gecikmeler sadece bir gelişim alanını etkilemekle kalmayıp diğer gelişim alanlarına da doğrudan etki etmektedir. O halde gelişimsel geriliği veya gelişimsel gerilik riski olan çocuklarda erken müdahale ve çocukların erken eğitim olanaklarından yararlandırılması büyük önem arz etmektedir. Bunun için de gelişim değerlendirme ölçeklerinin yanı sıra ailenin de sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Bu sayede alınan destek eğitimden en üst düzeyde fayda sağlanmış olacaktır.

Eras ve arkadaşlarının (2011) prematüre bebekler ile yapmış oldukları çalışmanın gelişimsel değerlendirme sonuçlarında, çalışmaya katılan bebeklerin %7’sinin bilişsel ölçek puanı <70, %19,6’sının hareket ölçek puanı <70 olarak saptanmıştır. Bebeklerin %7’sine serebral palsi tanısı konmuştur. Doğum ağırlığı 1000 gram ve altında olan toplam 50 bebeğin %12’sinin bilişsel ölçek puanı <70 ve %32’sinin hareket ölçek puanı <70 olarak belirlenmiş ve bebeklerin %12,0’sine serebral palsi tanısı konmuştur. Çiçek ve arkadaşları (2005) yapmış oldukları çalışmalarında, çalışmaya katılan bebeklerin %30’nun gebelik yaşına göre küçük (SDA) bebekler olduklarını ifade etmişlerdir. Çalışma grubunda yer alan bebeklerde nöromotor gerilikler, minimal serebral atrofi, işitsel bozukluklar tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, prematüre olarak dünyaya gelen bebeklerde gelişimsel geriliklerin görülme olasılığını göstermektedir. O halde, prematüre bebeklerde gelişimin daha yakından takip edilmesi büyük önem arz etmektedir. Çocuk sağlığı uzmanlarının yapmış oldukları gelişimsel değerlendirmelerin yanı sıra aile gözlemlerinin de değerlendirme sürecinde önemli olduğu göz ardı edilmemelidir.

Bingöller Pekcici ve arkadaşlarının (2016) 42 premetüre bebekten elde ettikleri çalışma sonuçlarına göre; çocukların sıklıkla dil, bilişsel ve özbakım alanlarında gecikmeler yaşadıklarını belirlemişlerdir. Gelişimsel gecikme tespit edilen çocukların %87'sinde aynı zamanda ifade edici dil alanında da gecikmelerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Görülen bu eksikliklerin giderilmesi açısından ailelere yapılan yönlendirmeler oldukça önem taşımaktadır. Karaaslan Baç ve Bal (2002) yapmış oldukları çalışmada bu önemi bir kez daha vurgulamışlardır. Çalışmada, düşük doğum ağırlıklı prematüre bebeklerin ve ailelerin gereksinimleri doğrultusunda ev merkezli erken müdahale programı uygulanmış ve bu kapsamda aile ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Ziyaretlerde yapılan yönlendirmelerin prematüre bebeklerin gelişimleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gelişimsel değerlendirmede en önemli bilgi kaynaklarından olan aile, çocuklarının gereksinimlerini doğru şekilde tespit edilmesi halinde yapılan yönlendirme sayesinde, çocuklarda görülen ya da potansiyel risk olabilecek geriliklerin önüne geçilmesinde çocuklarına en büyük destek sağlayıcılar olmaktadır.

Ayrancı ve arkadaşları (2021) özel gereksinimi olan 84 mülteci çocukla çalışmış ve bu çocukların %64'ünün bilişsel, %63'ünün hareket ve %58'inin dil alanlarında gecikmeler yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Göç olgusu başlı başına bir dezavantaj durumudur. Buna bir de gelişimsel gerilikler eklendiği zaman, çocukların gelişimsel alanlarının desteklenmesi daha büyük bir önem kazanmaktadır. Çetin ve Koç (2021) özel gereksinimli göçmen çocukları tanılama, yerleştirme ve izleme sürecinde yaşanan sorunlara dair yapmış oldukları çalışmalarında, belirtilen grup içerisinde yer alan çocukların gelişimlerinin desteklenmesinde ev merkezli programların uygulanmasının gerekliliğini vurgulamışlardır. Bu sonuç, çocukların gelişimsel olarak değerlendirilmesinde ve desteklenmesinde aile merkezli çalışmaların titizlikle üzerinde durulmasının gerekliliğini göstermektedir.

İncelenen çalışmalar arasında 1099 çocukla yapılması bakımından en kapsamlı olan Köroğlu ve Tepeli (2022)'nin çalışmasında yaş gruplarına göre değişiklik göstermekle beraber cinsiyet, okul öncesi eğitim kurumuna devam durumu, ailedeki çocuk sayısı, anne ve baba eğitim durumları gibi değişkenlere göre farklılıklar saptanmıştır. Tunçeli ve Zembat (2017) erken çocukluk döneminde yapılan gelişimsel değerlendirmenin önemine ilişkin yapmış oldukları çalışmalarında, değerlendirme sürecine ailenin dahil edilmesinin ve çok yönlü değerlendirmenin önemini vurgulamışlardır. Bu sonuçlar da gelişimsel değerlendirmenin ailenin demografik özelliklerinden bağımsız değerlendirilemeyeceğini göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelişimsel değerlendirme, erken dönemden itibaren çocukların gelişim alanlarına ve kendi gelişim hızlarına göre yönlendirilip desteklenebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Özellikle de gelişimsel gerilik gösteren ya da gelişimsel açıdan risk taşıyan çocukların erken dönemde tespit edilmesi ve müdahale hizmetlerine erken evrede başlatılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Profesyoneller tarafından uygulanan standart testler aracılığıyla yapılan değerlendirmeler çocuklar hakkında somut sonuçlara ulaşmayı sağlasa da bazı sınırlılıklar içerir (çocuğun değerlendirme esnasında hasta/uykusuz olması, farklı bir ortamda potansiyelini olduğu gibi sergileyememesi gibi). Bu sınırlılıkların ortadan kaldırılması ya da en azından asgari düzeye indirilebilmesi için aile görüşlerine de yer verilmesi gereklidir. Çocukları en iyi ve en yakında tanıyan kişiler olan aile üyeleri de bu noktada kilit bir konumda bulunmaktadır. Bu gerçeğe hareketle sunulacak öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Yapılan bu sistematik derleme çalışmasından elde edilen veriler ışığında yapılan çalışmaların azlığı tespit edilmiş ve bu alanda daha fazla çalışma yapılması gerekliliği öngörülmüştür.

- Bu kapsamda gerek normal gelişim gösteren gerekse de özel gereksinimli gruplarda yer alan çocuklar ve aileleri ile çalışmalar artırılmalıdır.
- Anne-babaların öğrenim durumları, gelir düzeyleri, yaşanılan sosyo-kültürel ortam gibi değişkenlerin olduğu çalışmalara yer verilebilir.
- Daha geniş örneklem grubundan alınan verilerle çalışmalar zenginleştirilebilir. Çalışmaların sonucunda aile bilgilendirme oturumları yapılarak, ailelere, çocuklarını nasıl destekleyebilecekleri konusunda rehberlik ve yönlendirmeler yapılabilir.
- Aile merkezli gelişimsel değerlendirme yapabilmeyi sağlayacak geçerli ve güvenilir araçların sayısı artırılabilir.

Finansman beyanı: Finansal destek yoktur.

Çıkar çatışması: Yoktur.

KAYNAKLAR

- Ayrancı Sucaklı, İ., Çelik, P., Yakut, H. İ. ve Topçu, İ. (2021). Özel Gereksinimi Olan 0-3,5 yaş aralığındaki Mülteci Çocukların Karşılanmamış Hizmet Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi. Zorlu Durumlarda Ruh Sağlığı Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu içinde . Ankara.
- Bayhan, P. (2017). Erken Çocukluk Döneminde Değerlendirme. Hedef Yayıncılık, Ankara.
- Bencik Kangal, S. (2016). Okul Öncesi Dönemde Değerlendirme Tanım ve Yöntemleri. P. Bayhan (Ed.) Okul Öncesi Dönemde Alternatif Değerlendirme içinde (ss 12-22). Hedef Yayıncılık, Ankara.
- Bingöler Pekcici, E. B., Ramaslı Gürsoy, T., Balcı, Ö., Çelik, P., Ayrancı Sucaklı, İ. ve Ertem, İ. (2016). Üçüncü Basamak Sağlık Hizmeti Veren Bir Merkezde İzlenen Prematüre Bebeklerin Sağlık, Eğitim, Rehabilitasyon ve Sosyal Alanlardaki Karşılanmamış Gereksinimleri. Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi, 12(5), 184-190.
- Çetin, A. ve Koç, S. (2021). Özel Gereksinimli Göçmen Öğrencileri Tanılama, Yerleştirme ve İzleme Sürecinde Yaşanan Sorunlar. Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4(2), 516-536.
- Çiçek, N., Vitrinel, A., Cömert, S., Erdağ, G., Aksoy, F. ve Akın, Y. (2005). Prematüre Bebeklerin İzlem Sonuçları. Türk Pediatri Arşivi, 40:33-8.
- Eras, Z., Atay, G., Alyamaç Dizdar, E., Bingöler Pekcici, E. B. ve Dilmen, U. (2011). Üçüncü basamak sağlık hizmeti veren bir hastanede taburculuk sonrasında bütüncül izlem modeli ile izlenen çok düşük doğum ağırlıklı bebeklerin düzeltilmiş 12-18 ayda gelişimsel değerlendirmesi. Journal of Turgut Ozal Medical Center, 18(3), 174-179.
- Karaaslan, T. (2016). Gelişimin Değerlendirilmesi, İzlenmesi ve Desteklenmesinde Klinik ve İletişim Beceri Eğitimi Neden Gereklidir? T.C. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, 4 (2), 17-31.
- Karaaslan Baç, T. ve Bal, S. (2002). Çok Düşük Doğum Ağırlıklı Prematüre Bebeklerin Gelişimine Ev Merkezli Erken Eğitim Programlarının Etkisinin İncelenmesi. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi, 1(6-7), 16-35.
- Kurnaz Adıbatmaz, F. B. ve Özyürek, A. (2019). Erken Çocukluk Döneminde Gelişimsel Değerlendirme Önemi: GEÇDA Sonuçları Örneği. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (9), 1321-1343.
- Koroğlu, A. Y. ve Tepeli, K. (2022). 48-72 Aylık Çocukların Gelişimlerinin Selçuk Gelişimsel Değerlendirme Envanteri ile Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Çocuk ve Gelişim Dergisi, 5(9), 32-57.
- Senemoğlu, N. (2007). Gelişim, Öğrenme, Öğretim Kuramdan Uygulamaya. Gönül Yayıncılık.
- Şahin, S. (2016). Gelişimsel Bozukluklar ve Gelişimsel Değerlendirme. P. Bayhan (Ed.) Okul Öncesi Dönemde Alternatif Değerlendirme içinde (ss 108-124). Hedef Yayıncılık, Ankara.
- Tunçeli, H.İ. ve Zembat, R. (2021). Erken Çocukluk Döneminde Gelişimin Değerlendirilmesi ve Önemi. Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi, 3(3), 01-12.
- Şen, S. (2008). Erken Eğitim Alan ve Almayan Down Sendromlu Çocukların Genel Gelişimlerinin Ve Görsel Algı Becerilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi (Turkey).